

باران مرگ مرگ باران

تحلیلی بر اساس نظرات بیست نوجوان
۱۳ تا ۱۷ ساله

نسرين وکيلي

باران مرگ

نوشته: پائوسه وانگ

ترجمه: حسين ابراهيمي (لوند)

نشر پيدایش ۱۳۷۶

در میان کتابهایی که در سال گذشته برای نوجوانان به بازار کتاب راه یافت، کتاب «باران مرگ» بسیار قابل تأمل بود، زیرا با داشتن نکات مثبت فراوان حکایت از فاجعه‌ای اسفبار و تکان دهنده دربارهٔ نشت مواد رادیو اکتیو از نیروگاهی هسته‌ای در آلمان داشت و مصائبی که در پی آن به وجود آمد.

پدر و مادر «یانا» - دختری نوجوان - سالها بر ضد استفاده از نیروی هسته‌ای و ایجاد نیروگاه‌های هسته‌ای مبارزه کرده‌اند. یکی از روزها که پدر و مادر و خواهر کوچک او به شهر دیگری رفته‌اند ناگهان نیروگاه هسته‌ای نزدیک شهر آنها منفجر می‌شود و آژیر خطر به صدا در می‌آید. مسئولین از مردم می‌خواهند که شهر را ترک کنند و یا در زیرزمین‌ها مخفی شوند. یانا همراه برادر خود «آلی» مجبور می‌شود با دو چرخه فرار کند. به دلیل ازدحام مردم و عجلهٔ آنها برای گریز از خطر، مشکلات دیگری به وجود می‌آید و در این گیر و دار آلی زیر یکی از اتومبیل‌های شتاب زده جان می‌سپارد. به هر حال در این مسیر یانا مانند بسیاری دیگر با تشعشعات اتمی و باران مرگ که ذرات آن را با خود به زمین می‌آورد، مواجه می‌شود. او در بیمارستان شاهد مرگ هم اتاقی‌های خود است. گرچه خود نمی‌میرد اما کم‌کم موهای سرش را از دست می‌دهد و به کلی طاس می‌شود. بعد اطلاع می‌یابد که پدر و مادر و خواهر کوچکش را هم از دست داده است. مدتی بعد دولت اعلام می‌کند که خطر رفع شده و مردم می‌توانند به خانه‌هایشان باز گردند.

کتاب از زوایای گوناگون به فاجعه نگاه می‌کند و ابعاد مخرب و مرگبار آن را می‌شکافد. نویسنده در به تصویر کشیدن عمق و گسترهٔ فاجعه بسیار موفق است و موفقیت مترجم نیز در انتقال معنا چشمگیر. داستان خواننده را سخت تحت تأثیر قرار می‌دهد. از این رو این سؤال پیش می‌آید که آیا

- کتاب «سکه طلا» برگزیدهٔ کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و شورای کتاب کودک (سال ۷۳) و کتبی متولد ۱۳۲۲ و کارشناس روان‌شناسی است و در تهران به تدریس در دبیرستان اشتغال دارد. وی کار ترجمه را از سال ۶۸ آغاز کرده و با کیهان بچه‌ها، کیهان علمی مجله زن روز به عنوان مشاور در بخش نوجوان، روزنامهٔ کیهان و شورای کتاب کودک همکاری کرده است.

نسرين وکيلي تا کنون پانزده جلد کتاب به طبع رسانده که بازتاب آنها به این شرح است: کتاب «ناک خانواده‌ای با عمر جاویدان» کتاب برگزیدهٔ سال ۷۲ از طرف مجله سروش نوجوان - لوح سپاس از انتشارات مدرسه به خاطر مجموعهٔ چهار جلدی «چرا؟ چگونه؟ چیست؟» و «کی و کجا؟» - لوح یادبود نخستین جشنوارهٔ مطبوعات - کتاب «یک رویا» برگزیدهٔ شورای کتاب کودک (سال ۷۳)

حدود نیمی از پاسخ دهنده‌ها اظهار کردند که اطلاع چندانی از نیروی هسته‌ای ندارند.

نخواهد بود ولی این حرکت می‌تواند راهگشایی برای تحقیقاتی در این زمینه باشد. از نوجوانان خواسته شد قبل از خواندن کتاب به چند سؤال پرسشنامه که مربوط به اطلاعات آنها در مورد نیروی هسته‌ای و جنبه‌های مثبت و منفی آن بود جواب دهند و چند سؤال بعد را هم دربارهٔ احساس و واکنش آنها نسبت به داستان، بعد از خواندن کتاب جواب دهند.

برای سؤال چه اطلاعاتی دربارهٔ نیروی هسته‌ای و آزمایشهای هسته‌ای دارید؟ فکر می‌کنید چه اثرات منفی و مثبتی دارند؟ «حدود نیمی از پاسخ دهنده‌ها اظهار کردند که اطلاع چندانی از نیروی هسته‌ای ندارند. پنجاه درصد چنین پاسخ دادند: (البته برای رعایت اختصار خلاصهٔ آنها به شکلی کلی بیان می‌شود و در عین حال عبارتهای خود آنها عیناً نقل می‌شود).

«حدود پنجاه سال است که دانشمندان به صورت جدیدی از انرژی دست یافته‌اند که در اتم برخی از عناصر وجود دارد که اگر آزاد شود به نور و گرما تبدیل می‌شود و می‌توان آن را به جریان الکتریسیته تبدیل کرد. این آزمایشها برای استفاده از این انرژی است. اشتباه در آزمایشهای هسته‌ای ممکن است باعث بروز بیماریهای پوستی و شاید بیماریهای جدید شود.»

«فکر می‌کنم این آزمایشها ابتدا و نیز هم اکنون تا حد زیادی برای تولید انرژی مصرفی مانند تولید الکتریسیته می‌باشد. اما استفاده‌های نظامی هم دارد و کمتر کشوری است که به لحاظ امنیتی در فکر دستیابی به این نیروی عظیم نباشد. از آن جا که انرژی زیادی تولید می‌کند

اساساً معرفی چنین آثاری به نوجوانان و تشویق آنها به مطالعه آثاری از این دست مجاز است؟ آیا نویندی را القا نمی‌کند و جرأت زندگی را از آنها نمی‌گیرد؟ نظریه‌های تخصصی می‌گوید کتاب بهترین وسیله برای کسب تجربه‌ها در ابعاد گوناگون زندگی است. همچنین این حرف مطرح می‌شود که مسئله تأسیس نیروگاه‌های اتمی مسئله‌ای جهانی است و هر روز و هر ساعت احتمال بروز چنین حوادثی در آنها می‌رود و باید نوجوانان ما هم با اثرات منفی آن آشنا شوند. در واقع ابتدا جنبهٔ احساسی کتاب و تأثیر آن بر نوجوانان به ذهن می‌رسد و در مرحلهٔ بعد لزوم آگاهی نوجوانان با موضوع مورد ذکر سرانجام بر آن شدیم تا عده‌ای از نوجوانان به کمک گرفته شوند و از آنها نظر خواهی شود. پرسش‌نامه‌ای در بیست نسخه تهیه شد. بخشی از آنها در کانون اصلاح و تربیت، بخشی بین خانواده‌های متوسط و بخشی بین نوجوانانی که از زندگی مرفهی برخوردار بودند توزیع شد. پاسخ دهنده‌ها بین ۱۳ تا ۱۷ ساله بودند و یک دختر ۹ ساله هم بین آنها بود. از نظر جنسیت تقریباً برابر بودند. البته با توجه به اینکه نمونه‌گیری به شکلی بسیار محدود انجام گرفته است قابل تعمیم به کل جامعه

بچه‌ها آن قدرها که تصور می‌شود، از مطالعه کتاب متأثر و ناراحت نشده بودند.

- «من از این کتاب خوشم آمد چون بسیار گیرا بود.»

- «یک دختر ۹ ساله: «من از این کتاب خوشم آمد چون داستانهایی علمی را دوست دارم چه تلخ باشد چه شیرین.»

و جامع‌ترین جواب را دختری ۱۶ ساله داده بود:

- «فکر می‌کنم کتاب جالبی بود و مهم‌ترین نکته آن این بود که نویسنده توانسته یک مسئله علمی را در قالب یک داستان به خواننده تفهیم کند. ولی به نظر من همان طور که هر اثر به جز نقاط قوت دارای نقاط ضعفی هم می‌باشد در این کتاب هم بیشتر به مسائل منفی آزمایشات هسته‌ای پرداخته بود. به نکات مثبت به جز در چند مورد بسیار خوبی اشاره‌ای نشده بود. در نتیجه می‌توان هدف کلی این کتاب را آگاهی مردم از اثرات منفی آزمایشات هسته‌ای دانست که اگر کمی بیشتر دربارهٔ مسائلی مثبت آن در این کتاب بحث می‌شد شاید بهتر بود و تأثیر دیگری بر ذهن خواننده دربارهٔ آزمایشات هسته‌ای می‌گذاشت. ولی در کل برای نوجوانان کتاب مفیدی است زیرا در کنار پر کردن اوقات فراغت آنها باعث یادگیری برخی مسائل نیز می‌شود.»

یکی از سؤالی‌هایی که بچه‌ها باید بعد از خواندن کتاب به آن جواب می‌دادند، این بود:

- «آیا موافق برپایی تأسیسات انرژی اتمی و به خصوص تولید ابزار جنگ هسته‌ای هستید یا خیر؟» بیشتر آنهایی که اطلاعاتی از نیروی هسته‌ای داشتند و مزایای آن را می‌دانستند، به برپایی تأسیسات انرژی هسته‌ای جواب مثبت داده بودند، اما هیچ یک موافق تولید ابزار جنگ هسته‌ای نبودند. به چند نمونه توجه کنید:

- «بله موافقم. همه دنیا دارد جلو می‌رود ما که نباید

باعث می‌شود برای چرخاندن چرخه‌های صنعت دیگر نیازی به سوخت‌های فسیلی نباشد و بیا هزینه کمتر بهره‌وری بیشتر داشته باشد. البته هر کشف علمی در ابتدا زیان‌هایی به همراه دارد تا سپس به نتیجه برسد. فکر می‌کنم از آزمایشات هسته‌ای بیشتر منظور تان آزمایش بمب هسته‌ای می‌باشد که زیان‌های آن برای مثال از بین رفتن اکوسیستم طبیعی منطقه و اثرات منفی روی بدن و روی ژن‌های بدن است که تا چند نسل ادامه پیدا می‌کند.»

- «با آزمایش‌های هسته‌ای انرژی زیادی تولید می‌شود که اگر این انرژی مهار شود می‌توان استفاده‌های خوبی از آن کرد و باعث پیشرفت علم پزشکی می‌شود. اما اگر مهار نشود موجب انواع سرطانه‌های پوستی و خونی در مردم منطقه می‌شود و زمین را با خاک یکسان می‌کند.»

در مورد احساس خواننده‌ها پس از خواندن کتاب نتیجه جالبی به دست آمدن. بچه‌ها آن قدرها که تصور می‌شد متأثر و ناراحت نشده بودند. فقط دو نفر یعنی ده درصد از پاسخ دهنده‌ها متأثر شده بودند. به چند نمونه از پاسخ‌ها توجه کنید:

- «این کتاب داستان غم‌انگیزی داشت، اما زیبا بود و خوشم آمد.»

- «ناراحت کننده بود ولی کتاب خوبی است چون که اطلاعات زیادی را دربر دارد.»

- «در مجموع خوشم آمد چون صحنه‌های حوادث کتاب از زندگی واقعی مردم بود.»

- «خیلی ناراحت شدم. حتی گریه کردم. به نظر من همیشه حقایق تلخی وجود دارد. این کتاب باعث می‌شود که انسان با این حقایق روبه‌رو شود. به این دلیل از آن خوشم آمد.»

جامع‌ترین جواب را دختری ۱۶ ساله داده بود: «فکر می‌کنم کتاب جالبی بود و مهم‌ترین نکته آن این بود که نویسنده توانسته یک مسئله علمی را در قالب یک داستان به خواننده تفهیم کند. ولی به نظر من همان طور که هر اثر به جز نقاط قوت دارای نقاط ضعفی هم می‌باشد در این کتاب هم بیشتر به مسائل منفی آزمایشات هسته‌ای پرداخته بود و به نکات مثبت به جز در چند مورد بسیار جزئی اشاره‌ای نشده بود.»

ناکامی و بدبختی و دریه‌ری است، اما روحیه امیدوار و سرسخت یانا قهرمان ۱۲ ساله داستان درس خوبی برای خواننده است.

در نهایت پس از جمع‌بندی نظرات گروهی که از آنها نظرسنجی به عمل آمد و بررسی کتاب و یافتن نکات مثبتی که در بالا اشاره شد، با وجود این احتمال که درصد نه چندان بالایی از مخاطبان را متأثر خواهد کرد، چنین استنتاج شد که خواندن این اثر به نوجوانان توصیه شود. بی‌شک با بالا رفتن سطح آگاهی عمومی و تقویت نیروهای ناظر (افکار عمومی - گروه‌های سبز) بر این گونه فعالیت‌های علمی در درجه اول اتفاقاتی نظیر آنچه در داستان تصویر شده است و یا در عالم واقعیت در چرنومیل (در سال ۱۹۸۶) شاهد آن بودیم کمتر رخ خواهد داد. در درجه دوم این گونه فعالیتها از مسیری که باید سلامت محیط زیست و به تبع آن سلامت بشر نیز در آن مد نظر قرار گیرد، خارج نخواهد شد.

سرانجام با تشکر از مترجم و ناشر محترم به خاطر ترجمه و نشر این اثر به یاد ماندنی توصیه می‌شود که در چاپهای بعدی در ابتدای کتاب به انرژی هسته‌ای و نکات مثبت و منفی آن اشاره کوتاهی شود تا خواننده در کنار تجربه تلخی که با خواندن کتاب به دست می‌آورد به بعد سازنده آن نیز بیندیشد.

تیرماه ۱۳۷۷

از بقیه عقب بیفتیم. ما هم باید از نظر تکنولوژی پیشرفت کنیم. البته نه برای تولید ابزار جنگی.» - «من موافق برپایی تأسیسات انرژی اتمی هستم به شرط آن که تمامی احتیاطات لازم صورت گیرد زیرا با توجه به کمبود سوخت، دیر یا زود باید از این انرژی استفاده کرد. اما موافق استفاده از ابزار جنگ هسته‌ای نمی‌باشم زیرا از این وسایل برای نابودی انسانها استفاده می‌شود.» - «معتقدم که هر کشفی ممکن است اثرات خوب یا بسیار بدی داشته باشد. این نیست که چون موارد بدی دارد نباید از آن استفاده کرد. حتی اگر خودم یکی از قربانیان آن باشم.»

با ارزیابی کتاب این نتیجه حاصل شد که داستان «باران مرگ» احتمالاً گروهی از مخاطبان خود را ناراحت خواهد کرد، اما در عوض دارای نکات مثبت بسیاری است:

موضوع کتاب تازگی دارد. از نظر ساختار بسیار قوی و پر کشش است. مسائل عاطفی و انسانی را به نحو جذابی بیان می‌کند و درون پیچیده انسانها را به نمایش می‌گذارد. پشتکار، محبت و وفاداری قهرمان داستان نسبت به خانواده، سماجت و خشم او برای افشاکری عاملان فاجعه که به احتمال زیاد در اثر اهمال مسئولان به وجود آمده، الگوی خوبی برای نوجوانان است. برخورد منطقی یانا با مرگ پدر و مادر و خواهر و برادرش نیز بسیار تأثیرگذار است. داستان پر از